

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
ДАШЗЭГВИЙН АМАРБАЯСГАЛАН

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Батбаярын ЖАРГАЛАН**

ТАНАА

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-23, Факс: 32-70-16
E-mail: jargalan@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2025.06.23 № УИХ-03/7689
танай _____-ны № _____-т

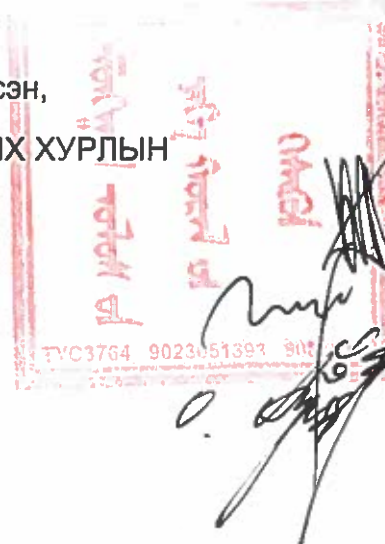
Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 36.2 дахь хэсэгт заасан хууль санаачлах эрхийн хүрээнд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Б.ЖАРГАЛАН

Ж.АЛДАРЖАВХЛАН

О.АЛТАНГЭРЭЛ

Н.АЛТАНХУЯГ

Н.АЛТАНШАГАЙ

00000030

Д.АМАРБАЯСГАЛАН

С.АМАРСАЙХАН

О.АМГАЛАНБААТАР

Ч.АНАР

А.АРИУНЗАЯА

Т.АУБАКИР

Х.БААСАНЖАРГАЛ

Ц.БААТАРХҮҮ

М.БАДАМСҮРЭН

Э.БАТ-АМГАЛАН

Б.БАТБААТАР

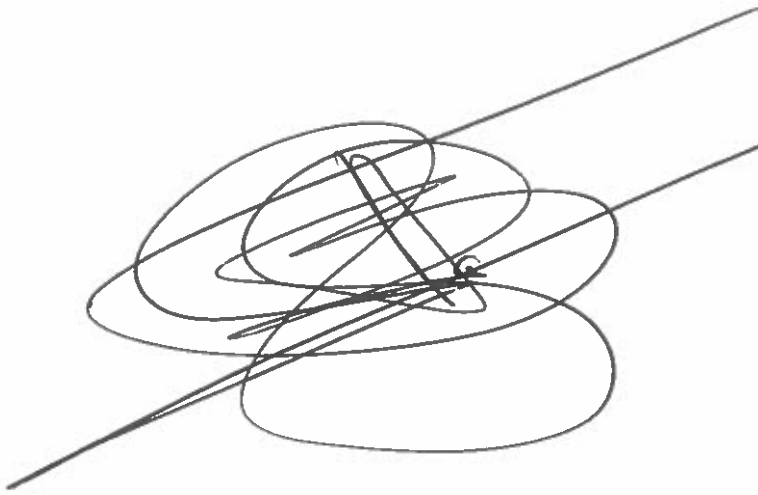
Д.БАТБАЯР

Р.БАТБОЛД

Ж.БАТЖАРГАЛ

Д.БАТЛУТ

00000030

О.БАТНАЙРАМДАЛ

Н.БАТСҮМБЭРЭЛ

Ж.БАТСУУРЬ

Х.БАТТУЛГА

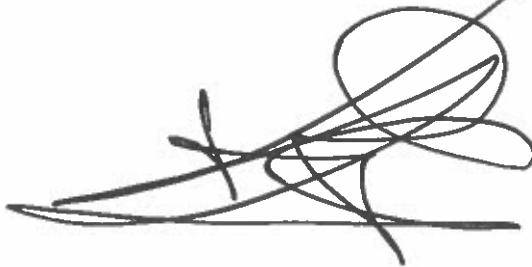
Б.БАТЦЭЦЭГ

П.БАТЧИМЭГ

Э.БАТШУГАР

Б.БАТ-ЭРДЭНЭ

Ж.БАТ-ЭРДЭНЭ

Б.БАЯРБААТАР

Ж.БАЯРМАА

Ж.БАЯСГАЛАН

Б.БЕЙСЕН

Э.БОЛОРМАА

Х.БОЛОРМАА

00000030

Х.БУЛГАНТУЯА

Д.БУМ-ОЧИР

Ш.БЯМБАСҮРЭН

С.БЯМБАЦОГТ

Ж.ГАЛБАДРАХ

Г.ГАНБААТАР

С.ГАНБААТАР

Ж.ГАНБААТАР

А.ГАНБААТАР

Д.ГАНБАТ

П.ГАНЗОРИГ

Д.ГАНМАА

Л.ГАНТӨМӨР

М.ГАНХҮЛЭГ

Х.ГАНХУЯГ

00000030

Ц.ДАВААСҮРЭН

Г.ДАМДИННЯМ

Т.ДОРЖХАНД

Б.ДЭЛГЭРСАЙХАН

Б.ЖАВХЛАН

Х.ЖАНГАБЫЛ

Д.ЖАРГАЛСАЙХАН

С.ЗАМИРА

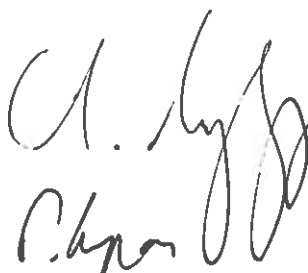
Б.ЗАЯАБАЛ

Ж.ЗОЛЖАРГАЛ

С.ЗУЛПХАР

Ц.ИДЭРБАТ

Л.ЛОДОЙСАМБУУ

Г.ЛУВСАНЖАМЦ

С.ЛҮНДЭГ

00000030

М.МАНДХАЙ

Л.МӨНХБААТАР

Ц.МӨНХБАТ

Л.МӨНХБАЯСГАЛАН

Т.МӨНХСАЙХАН

Б.МӨНХСОЁЛ

П.МӨНХТУЛГА

Ц.МӨНХТУЯА

З.МЭНДСАЙХАН

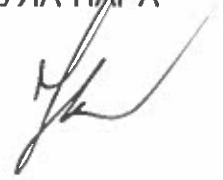
Б.НАЙДАЛАА

Н.НАРАНБААТАР

П.НАРАНБАЯР

М.НАРАНТУЯА-НАРА

Ч.НОМИН

О.НОМИНЧИМЭГ

00000030

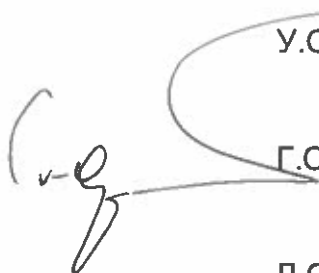
Н.НОМТОЙБАЯР

Э.ОДБАЯР

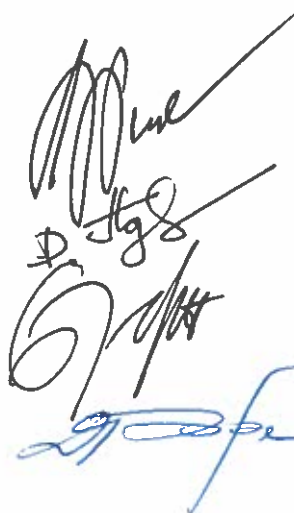
С.ОДОНТУЯА

У.ОТГОНБАЯР

Г.ОЧИРБАТ

Л.ОЮУН-ЭРДЭНЭ

Б.ПУНСАЛМАА

Д.ПҮРЭВДАВАА

Б.ПҮРЭВДОРЖ

Д.РЭГДЭЛ

П.САЙНЗОРИГ

Ц.САНДАГ-ОЧИР

О.САРАНЧУЛУУН

М.САРНАЙ

Л.СОРОНЗОНБОЛД

00000030

Р.СЭДДОРЖ

Ц.ТУВААН

Б.ТҮВШИН

Б.ТУЛГА

Х.ТЭМҮҮЖИН

Г.ТЭМҮҮЛЭН

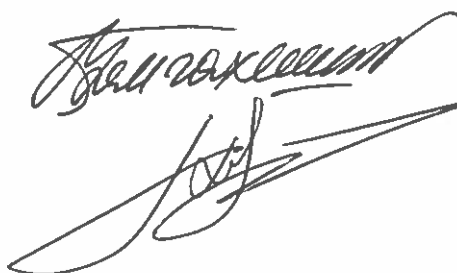
А.УНДРАА

Ч.УНДРАМ

Д.ҮҮРИЙНТУЯА

Н.УЧРАЛ

Б.УЯНГА

Г.УЯНГАХИШИГ

Г.ХОСБАЯР

Б.ХЭРЛЭН

Дав.ЦОГТБААТАР

00000030

Дам.ЦОГТБААТАР

О.ЦОГТГЭРЭЛ

С.ЦЭНГҮҮН

Ж.ЧИНБҮРЭН

Б.ЧОЙЖИЛСҮРЭН

Ө.ШИЖИР

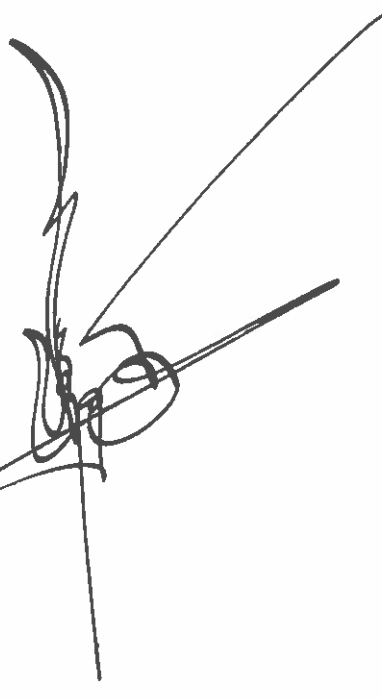
Л.ЭНХ-АМГАЛАН

Б.ЭНХБАЯР

Ж.ЭНХБАЯР

Л.ЭНХНАСАН

Д.ЭНХТҮВШИН

Д.ЭНХТУЯА

М.ЭНХЦЭЦЭГ

С.ЭРДЭНЭБАТ

С.ЭРДЭНЭБОЛД

Р.ЭРДЭНЭБҮРЭН

00000030

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Батбаярын ЖАРГАЛАН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-23, Факс: 32-70-16
E-mail: jargalan@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.06.19 № УИХ-03/4558
танай _____-ны № _____-т

**Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоох тухай**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар дугаар зүйл, Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлд заасны дагуу Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулгыг хавсаргав.

Хавсралт 34 хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Б.ЖАРГАЛАН

00000026

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“5.10.Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2025 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

БАТЛАВ.
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Б.ЖАРГАЛАН

**ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1. Хууль зүйн үндэслэл

Үндэсний их баяр наадам нь "Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр" билээ¹. Монголчуудын үндэсний бахархлыг бадрааж, нүүдлийн соёл иргэншлийг дэлхий дахинаа сурталчилдаг Үндэсний их баяр наадам бол монгол түмний үндэсний ижилсэл-ондоошлын ухамсарт гүн нөлөөтэй чухал үнэт зүйл, арга хэмжээ юм. Тиймээс Монгол Улсын түүхийн бүхий л цаг хугацаанд монголчуудын үндэсний ухамсрыг сэргээх үйл хэрэгт онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн байдаг. Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулиар тусгайлан зохицуулж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван хоёрдугаар зүйлийн 4-т, "Монголын нэгдсэн тулгар төрийн уламжлалт Их цагаан туг нь Монгол Улсын төрийн хүндэтгэлийн бэлгэдэл мөн" гэж заасан бөгөөд Үндэсний их баяр наадмын нээлтээр Төрийн тугийг улсын баяр наадмын талбайд хүндэтгэн залж баяр наадмыг эхлүүлдэг. Тиймээс наадам бол Монгол Улсын төрийн хүндэтгэлийн ёслол юм. Мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 1-т, "Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн, Монголын ард түмний эв нэгдлийг илэрхийлэгч мөн" гэж заасанчлан Үндэсний их баяр наадмыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нээж үг хэлдэг. Баяр наадмын нээлт, хаалтын үйл ажиллагааг Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд заасны дагуу зохицуулж, Монголын ард түмний төрт ёс, түүхэн уламжлалыг хадгалж ирсэн.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10-т, "Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ" гэж заасан нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэнд ач холбогдол бүхий тэмдэглэлт ойн баярыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх нь зүйтэй гэсэн санааг агуулжээ. Хэдий уг хуульд зөвхөн хоёр түүхэн ойн баярыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх тухай заасан боловч үе үеийн Ерөнхийлөгч нарын нээлт, хаалтын үг болон баяр наадмын тухай албаны мэдээлэлд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баярын ойн талаар олонтоо дурдаж, цохон тэмдэглэсэн байдаг. Тиймээс

¹ Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх заалт

Монгол Улсын түүхэнд чухал ач холбогдол бүхий Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ой, улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд тусгах шаардлагатай гэж үзэж байна.

1.2. Практик шаардлага

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн асар өргөн агуулгатай билээ. Монгол Улсын тусгаар тогтнол, төрт ёсны түүх зөвхөн Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон Ардын хувьсгалын ойгоор хязгаарлагдахгүй бөгөөд монголчуудын үндэсний ухамсарт гүнзгий нөлөөлөл үзүүлсэн тодорхой түүхэн үйл явдлуудыг Үндэсний их баяр наадмын хүрээнд тэмдэглэх нь зүйтэй юм.

Тулгар төр байгуулагдсан ой, Их Монгол Улс байгуулагдсан ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх асуудлыг хуульчилснаар Үндэсний их баяр наадам Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэн уламжлалыг бүрэн илэрхийлэх боломж бүрдэнэ.

Хуульд тусгайлан заагаагүй боловч дээрх түүхэн ач холбогдол бүхий ойн баяруудыг улсын баяр наадмыг тэмдэглэх үеийн албаны мэдээлэлд дурдаж ирсэн практик бий. Тухайлбал, 2019 онд Үндэсний их баяр наадмыг тэмдэглэхэд албан ёсны эх сурвалжид Тулгар төрийн 2228, Их Монгол Улс байгуулагдсаны 813, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны 108, Ардын хувьсгалын 98, Ардчилсан хувьсгалын 30 жилийн ойн баярын талаар цохон тэмдэглэж байжээ. Харин 2024 онд Тулгар төр байгуулагдсаны түүхт 2233, Их Монгол Улс байгуулагдсаны 818, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны 113, Ардын хувьсгалын 103 жилийн ойн баярын талаар онцолж байв.

2003 ба 2022 онд батлагдсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зохих заалтыг харьцуулбал:

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль /2003/	Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль /2022/
2.5.Их Монгол Улс байгуулагдсаны тэгш ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ой болон нийслэлийн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.	5.10.Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.

2003 оны хуучин хууль болон одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа 2022 оны хуульд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойг тэмдэглэх талаар тусгайлан заагаагүй боловч үе үеийн Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нар Үндэсний их баяр наадмыг нээж үг хэлэхдээ Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны ойн талаар дурдаж байсан байна. Ардчилсан хувьсгалын талаар мөн хуульд заагаагүй ч, 2019 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч дурдаж байсан бол 2024 онд дурдахгүй өнгөрч байжээ. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн, Монголын ард түмний эв нэгдлийг илэрхийлэгчийн хувьд Үндэсний их баяр наадмыг нээж үг хэлэхдээ Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхийн онцлох үйл явдлын ойн баярыг хамтатган тэмдэглэх талаар бүрэн хэлж байх нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцнэ.

Тиймээс Монгол Улсын төрт ёсны түүхэнд чухал ач холбогдол бүхий дээрх ойн баяруудыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд тусгаснаар Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэн уламжлалыг бүрэн илэрхийлж, үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлийг төлөвшүүлэх боломж бүрдэнэ.

Хоёр. Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэхээс гадна Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг мөн хамтатган тэмдэглэх тухай заалтыг тусгасан бөгөөд энэхүү өөрчлөлт нь Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5.10 дахь хэсгийг хамарна.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар, тэдгээрийн шийдвэрлэх арга хэмжээний талаар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндэсний их баяр наадам зөвхөн Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмаар хязгаарлагдахгүйгээр мөн албан ёсоор Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг хамрах эрх зүйн үндэс бүрдэнэ. Энэ нь монголчуудын үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлсийг бэхжүүлэх, эв нэгдлийг хангах олон талын ач холбогдолтой.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх, холбогдох хууль тогтоомжтой уялдсан байдал, хуулийн төслийг дагалдан гарах хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцсэн бөгөөд хуулийн төслийг дагаж бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй болно.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн оршил хэсэгт *"Монголын ард түмэн [...] улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлж, [...] төрт ёс, түүх, соёлынхоо уламжлалыг нандигнан өвлөж, [...] эх орондоо иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгон"* Монгол Улсын Үндсэн хуулийг даяар олноо зарлан тунхагласан байдаг. Тиймээс Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэддэг баяр болох Үндэсний их баяр наадмыг Тулгар төрийн ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар хуульд заах нь Үндсэн хуульд бүрнээ нийцнэ.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл нь хоёр зүйлтэй. Нэгдүгээр зүйлд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10 дахь хэсэгт *“Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ”* гэснийг *“Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойн, Ардын хувьсгалын ойн, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ”* гэж өөрчлөн найруулахаар тусгасан.

Монголын тулгар төр гэж Монголын нутаг дэвсгэр дээр байгуулагдсан анхны төрт улсыг хэлэх бөгөөд үүнийг Хүннүгийн эзэнт гүрэн (МЭӨ III зуун – МЭ 93 он)-тэй холбон ойлгодог. Хүннү улс нь Монголын газар нутаг дээр үүссэн анхны төрт улс бөгөөд төвлөрсөн засаг захиргаатай, цэрэг-улс төрийн хүчирхэг байгуулалтай байжээ. Тиймээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2010 оны аравдугаар сарын 15-ны өдрийн 216 дугаар зарлигаар Монголын тулгар төрийн 2220 жилийн ойг тэмдэглэхээр шийдвэрлэсэн. Энэ үеэс эхлэн Үндэсний их баяр наадмыг тэмдэглэхэд Тулгар төр байгуулагдсан ойг мөн дурдаж заншсан боловч энэ талаар хуульд тусгайлан заагаагүй байдаг.

Монгол Улсын түүхэнд 200 гаруй жил үргэлжилсэн Манж Чин гүрний ноёрхлыг эцэс болгон монгол төрийг сэргээн байгуулж, монголчуудын сэргэн мандлын эхийг тавьсан 1911 оны Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал нь төрт ёсны өнө эртний уламжлалтай Монголын ард түмний түүхийн онцгой хуудас, хойч үе нь бахархан дурсвал зохих түүхт үйл явдал мөн билээ. 1911 оны арванхоёрдугаар сарын 29-нд Монгол Улс тусгаар тогтнолоо зарлаж, Богд хааныг Монгол Улсын хаан ширээнд өргөмжилж, Богд хаант Монгол Улс байгуулагдсан. Үүний үр дүнд Монгол Улс Манж Чин улсын дарлалаас гарч, тусгаар тогтносон буюу шинэ засаглал тогтож, төрийн шинэ бүтэц бий болжээ.

1990 оны ардчилсан хувьсгалын үр дүнд Монгол Улсад олон намын улс төрийн тогтолцоо үүсэн хөгжиж, өнөөгийн ардчилсан Үндсэн хууль батлагдсан билээ. Монголын ардчилсан хувьсгал нь нэг намын, төвлөрсөн засаглалын тогтолцооноос олон намын, ардчилсан улс төрийн тогтолцоонд тайван замаар шилжих үндэстнийг хамарсан нийгмийн хөдөлгөөн байсан юм. Энэ хувьсгал нь дэлхийн ардчилсан хөдөлгөөн, нийгмийн шинэчлэлийн санаа сэдлээс урам зориг авч, иргэдийн эрх, эрх чөлөө, ил тод засаглалыг бататгахыг зорьсон тайван, хүчирхийллээс ангид эрс өөрчлөлтийн үйл ажиллагаа байсныг олон нийт зүй ёсоор хүлээн зөвшөөрдөг.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн оршил хэсэгт төрт ёс, түүх, соёлынхоо уламжлалыг нандигнан өвлөж, эх орондоо иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгосон байдаг. Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгал нь Монголчууд бидний төрт ёс, түүхийн салшгүй нэг хэсэг билээ. Тиймээс Үндэсний их баяр наадмаа тэмдэглэхдээ эдгээр үйл явдлыг санан дурсаж, үндэсний ухамсраа сэрээж байх нь зүй ёсны хэрэг юм.

Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ойн баяр наадамтай хамт Тулгар төр байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойг Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд албан ёсоор заах нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр болох Үндэсний их баяр наадмыг агуулгыг бүрэн илэрхийлэх болно гэж үзэж байна.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн хоёрдугаар зүйлээр уг хуулийг 2025 оны 7 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөх зохицуулалтыг тусгасан.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

**ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА**

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь хоёр зүйлтэй. Нэгдүгээр зүйлд, тус хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10 дахь хэсгийг шинэчилж найруулахаар тусгасан. Энэ төслийн хүрээнд санал болгож буй зохицуулалтыг одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжтой харьцуулбал дараах байдалтай байна. Үүнд:

<i>Хуулийн зохицуулалт</i>	<i>Төсөлд тусгасан байдал</i>
5.10.Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.	5.10.Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.

Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ойгоос гадна Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар хуульд өөрчлөлт оруулж байгаа бөгөөд утга найруулгын хувьд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10 дахь хэсгийг өөрчлөн найруулав.

Тулгар төр байгуулагдсан үйл явдал, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардчилсан хувьсгал нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхтэй салшгүй холбоотой.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2010 оны аравдугаар сарын 15-ны өдрийн 216 дугаар зарлигаар Монголын тулгар төрийн 2220 жилийн ойг тэмдэглэхээр шийдвэрлэсэн. Улмаар Засгийн газрын 2010 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн Ой тэмдэглэх тухай /Хүннү гүрний 2220 жил/ 314 дүгээр тогтоолоор Хүннү гүрэн байгуулагдсаны 2220 жилийн ойг 2011 оны туршид тэмдэглэхээр тогтоосон. Энэ үеэс эхлэн Үндэсний их баяр наадмыг тэмдэглэхэд Тулгар төр байгуулагдсан ойг дурдаж заншсан боловч энэ талаар хуульд тусгайлан заагаагүй байдаг.

Монголын тулгар төр гэж Монголын нутаг дэвсгэр дээр байгуулагдсан анхны төрт улсыг хэлэх бөгөөд үүнийг Хүннүгийн эзэнт гүрэн (МЭӨ III зуун – МЭ 93 он)-тэй холбон ойлгодог. Хүннү улс нь Монголын газар нутаг дээр үүссэн анхны төрт улс бөгөөд төвлөрсөн засаг захиргаатай, цэрэг-улс төрийн хүчирхэг байгуулалтай

байжээ. Тулгар төр гэдэг нь тухайн ард түмэн анх удаа улс байгуулж, төрт ёсны уламжлал тавигдсан гэсэн утгатай. Монголчуудын хувьд Хүннү гүрэн анхны төрт улс болж, түүний залгамж халааг Сяньби, Жужан, Түрэг, Уйгур зэрэг улс гүрнүүд үргэлжлүүлэн хөгжүүлсэн гэж үздэг. Хожим нь XIII зуунд Чингис хаан Их Монгол улсыг байгуулснаар Монголын төрийн уламжлал дахин сэргэсэн юм. Харин "тулгар төр" гэдэг ойлголтыг ихэвчлэн Хүннүгийн үед хамааруулдаг. Тиймээс Тулгар төрийн тухай ойлголт нь Монголын ард түмэн, Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалтай салшгүй холбоотой.

Монгол Улсын түүхэнд 200 гаруй жил үргэлжилсэн Манж Чин гүрний ноёрхлыг эцэс болгон монгол төрийг сэргээн байгуулж, монголчуудын сэргэн мандлын эхийг тавьсан 1911 оны Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал нь төрт ёсны өнө эртний уламжлалтай Монголын ард түмний түүхийн онцгой хуудас, хойч үе нь бахархан дурсвал зохих түүхт үйл явдал мөн билээ. Манж Чин улсын эрхшээлээс гарч, тусгаар тогтнолоо сэргээх үндэсний тэмцэл болох 1911 оны Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал монголчуудын түүхэнд онцгой ач холбогдолтой. 1911 оны арванхоёрдугаар сарын 29-нд Монгол Улс тусгаар тогтнолоо зарлаж, Богд хааныг Монгол Улсын хаан ширээнд өргөмжилж, Богд хаант Монгол Улс байгуулагдсан. Үүний үр дүнд Монгол Улс Манж Чин улсын дарлалаас гарч, тусгаар тогтносон буюу шинэ засаглал тогтож, төрийн шинэ бүтэц бий болжээ.

2011 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын 100 жилийн ойн баярыг тохиолдуулж Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуульд Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээсний баярын өдөр гэх тодотголтойгоор 12 дугаар сарын 29-ний өдрийг нэмсэн байдаг.

1989-1990 онд Монгол Улсад өрнөсөн ардчилсан хувьсгал нь олон нийтийг хамарсан жагсаал цуглаан, өлсгөлөн зэрэг улс төрийн тэмцлийн олон хэлбэрийг агуулсан үргэлжилсэн үйл явц байсан бөгөөд эдгээрийн үр дүнд коммунист дэглэм бүхий Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын удирдлага бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорч, Монгол Улс эргэлт буцалтгүй ардчиллын замыг сонгосон юм.

Монголын ардчилсан хувьсгал нь нэг намын, төвлөрсөн засаглалын тогтолцооноос олон намын, ардчилсан улс төрийн тогтолцоонд тайван замаар шилжих үндэстнийг хамарсан нийгмийн хөдөлгөөн байв. Энэхүү хувьсгал нь дэлхийн ардчилсан хөдөлгөөн, нийгмийн шинэчлэлийн санаа сэдлээс урам зориг авч, иргэдийн эрх, эрх чөлөө, ил тод засаглалыг бататгахыг зорьсон тайван, хүчирхийллээс ангид эрс өөрчлөлтийн үйл ажиллагаа байсныг олон нийт зүй ёсоор хүлээн зөвшөөрдөг.

1990 оны ардчилсан хувьсгалын үр дүнд Монгол Улсад олон намын улс төрийн тогтолцоо бий болж, өнөөгийн ардчилсан Үндсэн хууль батлагдсан билээ. Монголын ард түмэн Үндсэн хуулийн зорилгыг тодорхойлохдоо, *"Монголын ард түмэн бид улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлж,*

хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, үндэснийхээ эв нэгдлийг эрхэмлэн дээдэлж, төрт ёс, түүх, соёлынхоо уламжлалыг нандигнан өвлөж, хүн төрөлхтөний соёл иргэншлийн ололтыг хүндэтгэн үзэж, эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгоно" гэсэн байдаг. Монгол Улсын нэн шинэ түүхийн хамгийн чухал үйл явдлын нэг болох Ардчилсан хувьсгал нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалтай салшгүй холбоотой билээ.

Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ойн баярын хамт Тулгар төр байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойн, Ардчилсан хувьсгалын баярын ойд улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэхээр Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд албан ёсоор тусгах нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр болох Үндэсний их баяр наадмыг агуулгыг бүрэн илэрхийлэх болно гэж үзэж байна.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн хоёрдугаар зүйлээр уг хуулийг 2025 оны 7 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөх зохицуулалтыг тусгасан.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХЭРЭГЦЭЭ ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Уг судалгааг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан "Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал"-ын дагуу гүйцэтгэв.

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол үндэстний дэлхийн олон улсаас ондооших гол ялгарал, түүх соёлын илэрхийлэл бол Үндэсний их баяр наадам билээ. Өнө мөнхөд мандан бадрахуйн тайлал болсон нар, сар, галыг бэлгэдэн, эв нэгдэл, төрт ёс, бахархлыг зөгнөдөг монгол наадам нь эрхэмсэг оршихуй, ижилсэн эвлэхүй, бахдан омогшихуйн утга учиртай. Зуны дэлгэр цагт зон олноороо тэмдэглэн өнгөрүүлдэг энэхүү баярын талаар түүхийн хуудаснаас сөхөн үзвэл эртний түүхийн хувьд Хүннүгийн үед очих аж.

Жил бүрийн 7 дугаар сарын 11, 12, 13-ны өдрүүдэд улс даяар өргөн дэлгэр тэмдэглэгддэг Үндэсний их баяр наадам нь Хүннү гүрний нэгдсэн төр байгуулагдсан үе буюу МЭӨ I-II зууны үеэс эхтэй гэж үзэж болно. Тухайн үеийн сурвалж, бичгүүдэд наадмын талаар дурдсан байдаг нь үүнийг гэрчлэх төдийгүй морь, бөх, сурыг тулгар төрийн үүсэл хэмээн үздэг байв. Хүннүчүүд бутархай овог аймгийн эв нэгдэл, цэргүүдийн байлдааны ур чадварыг сайжруулах зорилгоор наадам зохион байгуулж ирсэн нь өдгөө монгол угсаатнуудын эрийн гурван наадмын төрхийг олсон байдаг. Түүнчлэн Монголын нууц товчоонд эрийн гурван наадмыг "Хуран сар" буюу 07 дугаар сард тэмдэглэдэг байсан тухай дурдсан нь бий.

1639 онд Өндөр Гэгээн Занабазарыг халхын шашны тэргүүнээр өргөмжилж "Даншиг наадам"-ыг анх зохион байгуулсан түүхтэй. Ширээт цагаан нуурын уг наадамд Бөх лам барилдан түрүүлж, Бонхор донир гэгчийн морь магнайлсан нь тэмдэглэгдэн үлджээ. Үүний дараа 1772 онд Хэнтий уулыг тахих их наадам болж тус наадмыг "Арван засгийн наадам" хэмээн нэрийдэн 1912 оноос жил бүр хийх төрийн наадам болгов. Энэхүү наадам Богд хааныг таалал төгсөх хүртэл буюу 1925 он хүртэл үргэлжилсэн юм.¹

"Арван засгийн наадам"-тай зэрэгцэн 1922 оноос эхлэн "Ардын төрийн наадам"-ыг тэмдэглэж эхлэв. Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс бүрэлдэн тогтсоны дараа хоёр наадмыг хамтатгах шийдвэр гаргасан бөгөөд 1925 оны 5 сарын 15-ны Засгийн газрын хуралдаанаар наадмын товыг 7 дугаар сарын 11-нд байхаар шийдвэрлэсэн нь өнөөг хүртэл хүчин төгөлдөр хэрэгжиж байгаа билээ. Харин 1946 оноос "Ардын хувьсгал ялсны ой" хэмээн тодотгох болсон байдаг. 2003 онд "Үндэсний их баяр наадам"-ын тухай хуулийг баталсан ба уг хуулийн 2.1-т "Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт их баяр мөн" гэсэн байдаг бол 2022 онд

¹ <https://enaadam.mn/about/history>

шинэчилсэн найруулга хэлбэрээр батлагдсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4.1.1-т, Үндэсний их баяр наадам бол "Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр" гэж тодорхойлсон. Өөрөөр хэлбэл, 2022 онд батлагдсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд Үндэсний их баяр наадмын зорилго, цар хүрээг илүү өргөн хэмжээнд авч үзжээ.

НЭГ. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН ТУХАЙ

1.1. Асуудлын мөн чанар, цар хүрээ

2003 оны Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 2.5-д "Их Монгол Улс байгуулагдсаны тэгш ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ой болон нийслэлийн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ" гэж заасан. Харин 2022 оны Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5.10-т "Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ" гэж заажээ. Тодруулбал, 2003 оны хуульд Их Монгол Улс байгуулагдсаны зөвхөн тэгш ойг тэмдэглэхээр заасан байсан бол 2022 оны хуулиар зөвхөн тэгш гэлтгүй бүх ойг тэмдэглэхээр зохицуулсан байна.

Уг хуульд Үндэсний их баяр наадмаар Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойг тэмдэглэх талаар тусгайлан заагаагүй боловч Монгол Улс жил бүр эдгээр ойг Үндэсний их баяр наадамд хамааруулан тэмдэглэж байна. Түүнчлэн ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэхээр заагаагүй ч зарим жил тэмдэглэж байна. Тухайлбал, 2020 онд Ардчилсан хувьсгалын 30 жилийн ойг Үндэсний их баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэсэн.

Тиймээс Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4.1.1-т заасанчлан Үндэсний их баяр наадам нь "Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхийг илэрхийлсэн соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр"-ын хувьд Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхэнд ач холбогдлоороо онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн үйл явдлууд буюу Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх асуудлыг хуульчлан тогтоох зайлшгүй шаардлага байна.

1.2. Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлох

Үндэсний их баяр наадам гэж Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баярыг хэлдэг учраас эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх тухайлсан нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж,

байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлох боломжгүй бөгөөд уг хуулийн үйлчлэл нийт Монгол Улсын ард түмнийг хамарна.

1.3. Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2-т заасны дагуу хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим болдог. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 1.1.-т зааснаар уг хуулийн зорилт нь Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэх, Үндэсний их баяр наадмын хүрээнд үндэсний бөхийн барилдаан, сурын харваа, үндэсний хурдан морины уралдаан, шагайн харвааг зохион байгуулах, цол, чимэг олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршдог. Өөрөөр хэлбэл, хууль дээдлэх үндсэн зарчмын хүрээнд Монгол Улсад Үндэсний их баяр наадмыг зохион байгуулахад Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийг баримтлах ба дагаж мөрдөнө.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар хуульчлан тогтоогоогүй байхад эдгээр тэмдэглэлт онцгой үйл явдлыг улсын баяр наадамтай тэмдэглэх талаар үйл ажиллагаа явагдах нь хууль эрх зүйн зохицуулалтгүй буюу сайн дурын шинжтэй болж хувирч байгаа болно.

ХОЁР. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын 4-т заасны дагуу асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн эрхэм зорилго нь улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлэх, шударга ёс, үндэснийхээ эв нэгдлийг эрхэмлэн дээдлэх, төрт ёс, түүхийг нандигнан өвлөх, хүн төрөлхтөний соёл иргэншлийн ололтыг хүндэтгэн үзэх, эх орондоо иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхэд оршдог.

Тэртээ 2200 гаран жилийн өмнө Монголчуудын өвөг дээдсийн байгуулсан Хүннү гүрэн нь Ази - Европын хээр талын нүүдэлчдийг эмхлэн нэгтгэсэн анхны эзэнт гүрэн байсны хувьд Тулгар төр байгуулагдсаны ойн байр нь Монгол улс төдийгүй бусад нүүдэлчин ард түмний төрт ёсны баярт зүй ёсоор тооцогдоно. Монголын тулгар төр Хүннү гүрэн байгуулагдсаны ойг тэмдэглэх үйл ажиллагааг хуульчлан тогтоох нь Монголын төр, нүүдэлчдийн ертөнцөд анхных болоод зогсохгүй соёл иргэншилт хөрш улс гүрнүүдтэй эн тэнцүү харьцаж байсан бодит түүх, төрт ёсны өнө эртний уламжлал агуулгыг албан ёсоор тэмдэглэх боломжийг бүрдүүлэх юм.

Монгол Улсын түүхэнд 200 гаруй жил үргэлжилсэн Манж Чин гүрний ноёрхлыг эцэс болгон монгол төрийг сэргээн байгуулж, монголчуудын сэргэн мандлын эхийг тавьсан 1911 оны Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал нь төрт ёсны өнө эртний уламжлалтай Монголын ард түмний түүхийн онцгой хуудас, хойч үе нь бахархан

дурсвал зохих түүхт үйл явдал мөн. Энэхүү Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал нь монголчуудын туурга тусгаар улсаа сэргээн байгуулах гэсэн олон арван жилийн мохошгүй хүсэл тэмүүлэл, тууштай тэмцлийн биелэл, үндэсний ухамсрын их сэргэлтийн эхлэл байсан гэж Монголын ард түмэн, түүхч судлаачид хүлээн зөвшөөрдөг. Тиймээс бодит түүх, төрт ёсны уламжлал агуулгаараа Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ойг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэхийг хуульчлан тогтоох шаардлагатай.

1980-аад оны сүүл үед ЗХУ болон бусад социалист орнуудад ардчилал, шинэчлэлийн хөдөлгөөн эхэлсэн бөгөөд ардчилсан хувьсгал тэмцэл өрнөж амжилтад хүрсний нэг Монгол Улс билээ. 1989-1990 оны хооронд үргэлжилсэн ардчилсан хувьсгалын улс төрийн тэмцэл, жагсаал цуглаан, өлсгөлөнгийн үр дүнд коммунист дэглэмтэй Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын удирдлага бүрэн огцорч, ардчилсан Монгол Улс байгуулагдсан. Өөрөөр хэлбэл, 1990 оны ардчилсан хувьсгал бол Монгол орны улс төр, эдийн засгийн тогтолцоо, хөгжлийн чиг хандлагыг эрс өөрчилж, ардчилсан хөгжлийн замд оруулсан түүхэн үйл явц юм. Энэхүү хувьсгалт үйл явдлын үр дүнд батлагдсан Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван хоёрдугаар зүйлийн 4-т заасан *"Монголын нэгдсэн тулгар төрийн уламжлалт Их цагаан туг нь Монгол Улсын төрийн хүндэтгэлийн бэлгэдэл"* болж, түүнийг Үндэсний их баяр наадмын төв талбайн хойморт залан Үндэсний их баяр наадмыг нээдэг билээ. Тиймээс бодит түүх, төрт ёсны уламжлал агуулгаараа Ардчилсан хувьсгалын ойг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх талаар хуульчлан тогтоох шаардлагатай.

ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулиар зохицуулдаг.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5.10-т, *"Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ"* гэж заасан ба тухайн харилцааг шууд хуулиар тогтоон зохицуулсан. Тиймээс тухайн харилцаатай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд зайлшгүй хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хууль зүйн шаардлагатай учир хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хувилбарыг шууд сонгов. Хууль тогтоомжийн төсөл нь бүтэц, агуулгын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24.5.1-т заасанчлан хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн төрөл байна.

ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДЛАХ

Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын 6-д заасны дагуу өмнөх үе шатанд сонгон авсан хуулийн төсөл боловсруулах хувилбарын үр нөлөөг аргачлалд заасны дагуу ерөнхий асуултуудад хариулах замаар дүгнэв.

4.1. Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Хүний эрхэд ямар нэгэн шууд болон шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4.2. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Эдийн засагт ямар нэгэн шууд болон шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4.3. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлнэ. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд улсын баяр наадмыг Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойтой хамтатган тэмдэглэх талаар албан ёсоор хууль тогтоох түвшинд хүлээн зөвшөөрч хууль гаргаснаар улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлэх, үндэснийхээ эв нэгдлийг эрхэмлэн дээдлэх, төрт ёс, түүх уламжлалыг нандигнан өвлөх Үндсэн хуулийн зорилгыг биелүүлж, нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлнэ.

4.4. Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Байгаль орчинд ямар нэгэн шууд болон шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

Хүснэгт 1

ХҮНИЙ ЭРХЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж байгаа эсэх	1.1.Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
	1.1.3.Тодорхой эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах зорилгоор авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бол олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан хүний эрхийн хэм хэмжээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.2.Оролцоог хангах			

	1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
	1.2.2.Зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.3.Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал, хариуцлага			
	1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хүний эрхийг хамгаалах механизмын талаар НҮБ-аас өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
2.Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах тохиолдолд энэ нь хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
3.Эрх агуулагч[8]	3.1.Зохицуулалтын хувилбарт хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.2.Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.3.Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх			
	3.4.Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх (хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй)	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
4.Үүрэг хүлээгч[9]	4.1.Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Энэ харилцаанд хамаарах этгээдийн үүргийг тодорхойлсон.
5.Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1.Жендерийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй

Хүснэгт 2

ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
		Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан)	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж ирэхээс	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх			
2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөргөдлийг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсэж байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх			
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
6.Инновац болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
7.Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Улсын баяр наадмын зохион байгуулж байгаа төрийн зохих байгууллага нь Улсын баяр наадамтай хамтатган Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, Ардын хувьсгалын ойг тэмдэглэхээс гадна Тулгар төр байгуулагдсан ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, Ардчилсан хувьсгалын ойг мөн тэмдэглэх эрх зүйн орчин бий болно.
10.Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	10.3.Инфляц нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
11.Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд,	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт			
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, суртахуун ёс	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэг сөрөг нөлөө байхгүй
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд эерэг нөлөөлнө.

БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1.Агаар	1.1.Зохицуулалтын хувилбарын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
2.Зам тээвэр, түлш, эрчим хүч	2.1.Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх/бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.2.Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.3.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	2.4.Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
3.Ан амьтан, ургамлыг хамгаалах	3.1.Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.2.Ховордсон болон нэн ховор амьтан, ургамалд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.3.Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	3.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
4.Усны нөөц	4.1.Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.2.Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	4.3.Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
5.Хөрсний бохирдол	5.1.Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

	5.2.Хөрсийг эвдэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
6.Газрын ашиглалт	6.1.Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.2.Газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	6.3.Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
7.Нөхөн сэргээгдэх/нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялаг	7.1.Нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг өөрөө нөхөн сэргээгдэх чадавхыг нь алдагдуулахгүйгээр зохистой ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй
	7.2.Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	Хамааралгүй

4.5. Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж байгаа эсэх

Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж байгаа.

ТАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын 5.4.2-т заасны дагуу хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хувилбарыг шууд сонгосон.

Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлэх, улмаар холбогдох хууль тогтоомжид процессын болон материаллаг эрх зүйн холбогдох өөрчлөлт орсноор улсын төсвөөс зардал гарахгүй, аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд захиргааны ачаалал, нэмэлт зардал үүсэхгүй гэж дүгнэсэн.

ЗУРГАА. ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Нүүдэлчдийн анхны наадам Хүннүгийн үеэс эхтэй болохыг түүхийн судар бичигт тэмдэглэн үлдээжээ. Хүннүчүүд зуны дэлгэр сард хурдан морь, хүчит бөх, сур харваагаар хурд, бяр, цэц мэргэнээ сорьдог байсан гэж тэмдэглэсэн байна. Үндэсний их баяр наадам нь дэлхийд ганц зөвхөн Монголчууд зохион байгуулдаг үндэсний их баяр наадам билээ. Тиймээс олон улсын болон бусад улсын хууль эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулах боломжгүй.

ДОЛОО. ЗӨВЛӨМЖ

Хэдийгээр хуульчлан тогтоогоогүй байгаа боловч практикт буюу улсын баяр наадмыг тэмдэглэхэд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалын ой, зарим үед Ардчилсан хувьсгалын ойн баярыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх практик нэгэнт тогтсон байгааг харгалзан тухайн харилцааг хууль тогтоогчийн зүгээс хуульчлан тогтоох нь зүйтэй байна.

---o0o---

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН СУДАЛГАА

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Жаргалан нарын санаачлан боловсруулсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл /цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/-д Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн зүйл, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийлээ.

Үнэлгээ хийхээр сонгож авсан хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйл болох Хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл¹ байх ба тус зүйлийн 24.5.3-т заасан “хуульд өөрчлөлт оруулах тухай” төрөлд багтах хуулийн төсөл хэлбэрээр боловсруулагдсан бөгөөд хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын² 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын 1 дүгээр зүйлийн 4-д заасны дагуу дараах үе шаттайгаар хийсэн. Үүнд:

- Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
- Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох;
- Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох;
- Үр дүнг үнэлэх, зөвлөмж өгөх гэсэн үе шатыг баримтлан гүйцэтгэлээ.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд заасны дагуу 6 шалгуур үзүүлэлтээс 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

- Зорилгод хүрэх байдал
- Ойлгомжтой байдал
- Харилцан уялдаа зэрэг болно.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц зохицуулалтын хувилбарыг агуулсан эсэхийг тогтоох зорилгоор тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төсөл нь хэл зүй, найруулгын хувьд ойлгомжтой боловсруулагдсан эсэхийг Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Засгийн газрын 2016 оны 1 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолын

¹ Хууль тогтоомжийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/ 2015 оны 5 дугаар сарын 29-ний өдөр батлагдсан.

² Засгийн газрын 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан.

2 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-д заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах үүднээс сонголоо.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь хуульд нэмэлт оруулах төсөл тул хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуульд болон хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо нийцсэн эсэх, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг шалган тогтоож, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулах үүднээс хуулийн төслийг бүхэлд нь Аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултуудад хариулах замаар үнэлэхээр сонгосон болно.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад хуулийн төслийн зорилго, зорилт, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилго, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийв. Шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн 1, 3, 4 дүгээр зүйлд заасанд үнэлгээ хийхээр сонгож авлаа.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь боловсруулалтын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг, түүнчлэн хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүд хуулийг ойлгож хэрэглэх, хэрэгжүүлэх боломжтой байдлаар боловсруулагдсан эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь сонгон авлаа. /Хуулийн төсөл 2 зүйлтэй./

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад хариулах замаар уялдаа холбоог шалгах үүднээс хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхээр тооцлоо. /Хуулийн төсөл 2 зүйлтэй./

ДӨРӨВ. УРЬДЧИЛАН СОНГОСОН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Өмнөх үе шатуудад хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгээ тогтоосон тул тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар авч үзэв.

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх
2	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29, 30 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалыг баримталсан

			эсэхийг шалгах байдлаар ойлгомжтой байдлыг шалгах.
3	Харилцан уялдаа	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар үнэллээ.

“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баяр байхаар Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх заалтад заажээ.

Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлэх, үндэснийхээ эв нэгдлийг эрхэмлэн дээдлэх, төрт ёс, түүхийнхээ уламжлалыг нандигнан өвлөх, эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгох талаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн оршил хэсэгт дурдсан байдаг. Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль болон уг хуульд өөрчлөлт оруулахаар тусгасан төслийг харьцуулан үзүүлбэл:

№	Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль	Төсөл
1	5.10.Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой болон үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Ардын хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.	5.10.Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэнэ.

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхийг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баярын хувьд Тулгар төр байгуулагдсаны ой, Их Монгол Улс байгуулагдсаны ой, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Ардчилсан хувьсгалын ойн баяр наадмыг улсын баяр наадамтай хамтатган тэмдэглэх нь чухал ач холбогдолтой.

Иймд уг хуулийн төсөл нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүхтэй салшгүй холбоотой асуудлыг хөндсөн чухал ач холбогдолтой хуулийн төсөл байна.

“Ойлгомжтой байдлыг судлах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Энэхүү шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийг бүхэлд нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг дараах асуултад хариулт өгөх замаар шалгалаа. Үүнд:

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага

№	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Шаардлага хангасан эсэх
1.	29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Шаардлага хангасан.
2.	29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Шаардлага хангасан.
3.	29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
4.	29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
5.	29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Зөрчилгүй.
6.	29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
7.	29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Шаардлага хангасан.
8.	29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Шаардлага хангасан.
9.	29.1.9.шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Шаардлагагүй.

10.	29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Шаардлагагүй.
11.	29.1.11.хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Шаардлагагүй.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага

№	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Шаардлага хангасан эсэх
1.	30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Шаардлага хангасан.
2.	30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
3.	30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Шаардлага хангасан.
4.	30.1.4.хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан
5.	30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлага хангасан

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог бүхэлд нь шалгахыг зорьлоо. Үүнд:

№	Асуулт	Хариулт буюу дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа.
2	хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх;	Шаардлага хангасан.
3	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа.

5	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;	Давхардсан зүйлгүй.
6	хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;	Үгүй.
7	хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;	Үгүй.
8	төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;	Үгүй.
9	татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;	Хуулийн төсөлд татвар, төлбөр хураамжийн асуудал тусгагдаагүй.
10	тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;	Хуулийн төсөлд аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалт тусгагдаагүй.
11	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;	Үгүй.
12	хуулийн төслийн зүйл, заалт жөндөрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;	Хуулийн төсөл нь жөндөрийн эрх тэгш байдлын асуудлыг хөндөөгүй.
13	хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
14	хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
15	хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төсөлд хориглосон хэм хэмжээ тусгаагүй тул шаардлагагүй.

ТАВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлага, үндэслэлүүдтэй нийцэж байгаа болон үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг бүрэн илэрхийлж чадсан эсэхэд, мөн хуулийн төслийн

зорилгыг уг хуулийн бусад зохицуулалтууд хангаж, илэрхийлж чадахаар бүрэн гүйцэд томъёологдсон эсэхэд үнэлгээ хийсэн.

Хуулийн төсөл нь хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон энэхүү хуулийг төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлагатай нийцэж байгаа нь зорилгод хүрэх, ойлгомтой байх, бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн, давхардалгүй, зөрчилгүй томъёологдсон байна.

Хуулийн төсөлд төсвөөс нэмэлт зардал гарахгүй бөгөөд хуулийн төслийн үзэл баримтлал, зохицуулах заалтаас үзвэл Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 4.1.1-д Үндэсний их баяр наадам" гэж Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний эв нэгдэл, төрт ёс, түүх, соёл, өв уламжлал, зан заншлыг бэлгэдсэн үндэсний уламжлалт баярыг хэлэхээр заасан зохицуулалтад нийцсэн чухал нөлөөтэй зэрэг олон талын ач холбогдолтой учир энэхүү хуулийн төсөл зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой.

Иймд хуулийн төсөл дэмжигдэх болон хэрэгжих бүрэн боломжтой гэж дүгнэж байна.

-----oOo-----

**ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ СУДАЛГАА**

Энэхүү хуулийн төслийг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал" /цаашид "аргачлал" гэх/-ын дагуу хийсэн болно.

Энэхүү хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсөвт дарамт учруулахгүй, иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй бөгөөд жил бүр Үндэсний их баяр наадмын тэмдэглэхэд зарцуулагддаг төсөвт багтан хэрэгжих боломжтой.

---o0o---

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
ЛУВСАННАМСРАЙН ОЮУН-ЭРДЭНЭ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Батбаярын ЖАРГАЛАН

ТАНАА

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-23, Факс: 32-70-16
E-mail: jargalan@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.05.05 № 418-03/5661
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

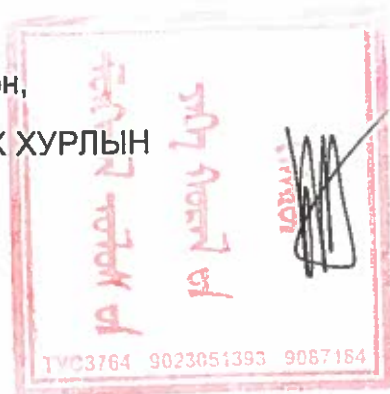
Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 36.2 дахь хэсэгт заасан хууль санаачлах эрхийн хүрээнд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулан санал авахаар дагалдах баримт бичгийн хамт хүргүүлж байна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.11 дэх хэсэгт заасны дагуу санал, дүгнэлт өгнө үү.

Хавсралт 34 хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Б.ЖАРГАЛАН

00000021

Улс төр
Батбаяр ЖУРГАЛАН

Батбаяр ЖУРГАЛАН

МОНГОЛ УЛСЫН ХҮҮЛЬ

2025 ОУШ БР САРЫН 14 ОДОР

УГАН БАХААР

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДИМЫН ТУХАЙ ХҮҮЛЬД ӨӨРЧӨЛӨТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

✓ Data

1 дүгээр зүйл. Үндэсний их баяр наадым тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.10 дэх тэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн нэвтрүүлсгэй.

"5.10 Тунгар төр байгуулагдсаны өд, Их Монгол Улс байгуулагдсаны өд, үндэсний тусгаар тогтнолоо сэргээн тогтоосон Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал, Ардын хувьсгал, Аджигдсан хувьсгалын өдн баяр наадымг улсын баяр наадамтай хамтаатан тэмдэглэнэ."

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2025 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө

ТӨСЛИЙН ӨАЙЛУУД

ӨРГӨН НЭДЛҮҮЛЭХ ХЭЗЭЛ БАРИМТЛАД

ӨРГӨН НЭДЛҮҮЛЭХ ТӨСЛИЙН ДОКУМЕНТ ӨАЙЛ ЛОСС, РОССУ

ӨРГӨН НЭДЛҮҮЛЭХ ТАНИМЦУУЛА

ӨРГӨН НЭДЛҮҮЛЭХ ХҮҮЛЬ ТӨГТӨӨНИЙН ХЭРЭГЦЭЭ ШААРДЛАГЫН УРЬДЧИЛАН ТАНЦАН СУДАЛГА

ӨРГӨН НЭДЛҮҮЛЭХ ТУХАЙН ХАРИЦЛАГ ЗООХЦУ

(3. Үгэл баримтлал бус)

ХОЛБОО БАРИХ

+976-51-267016 (Утас)

+976-11-327016 (Факс)

id@parliament.mn

Улсын Их Хурлын Тамгын газар Монгол Улс 14201 Улаанбаатар хот Сүхбаатар дүрэг, Жамъян Д Сүхбаатарын талбай 1 Төрийн ордон.

**Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн
төсөлд олон нийтийн хэлэлцүүлэг хийсэн ажлын танилцуулга**

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг D-Parliament.mn сайтад 2025 оны 05 дугаар сарын 14-ны өдрөөс өнөөдрийг хүртэл буюу 2025 оны 06 дугаар сарын 20-ны өдрийг хүртэл байршуулж олон нийтээс нээлттэй санал авсан.

Тус хугацаанд 1 санал ирсэн бөгөөд тэрхүү саналыг Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд тусгах шаардлагагүй гэж үзэн тов тогтоолгох хүсэлтийг гаргаж байна.

---o0o---